

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ, תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 006281
נספח: חוברת דפים ממסכת בבא מציעא

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תלמוד

מסכת בבא מציעא

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון – (12x7) – 84 נקודות
פרק שני – (4x4) – 16 נקודות
סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (84 נקודות)

ענו על שבע מן השאלות 1-10 (לכל שאלה – 12 נקודות).

1. שניים או חזין בטלית

א. "רישא במציאה וסיפא במקח וממכר".

העתיקו מן המשנה את ה"סיפא" שעוסקת במקח וממכר. (2 נקודות)

ב. "זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה" (רש"י).

(1) על פי רש"י, כתבו מהו הדין במקרה זה ומהו הנימוק לדין.

(2) הסבירו מדוע הדין במקרה זה שונה מן הדין במקרה של מקח וממכר.

(4 נקודות)

ג. (1) על פי התוספות, הסבירו מדוע הדין ב"ארבא" שונה מן הדין ב"שניים או חזין בטלית",

ומדוע הדין ב"מנה שלישי" שונה מן הדין ב"שניים או חזין בטלית".

(2) עיינו בדברי התוספות ממסכת בבא בתרא שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.

ההוא ארבא דהוו מינצו וכו' – הדין כל דאלים גבר. וא"ת מאי שנא משניים או חזין בטלית דאמר בריש בבא מציעא (ב, ע"א) דיחלוקו?... ולריב"א נראה דלאו דווקא או חזין, מדמדמי לה לשאר. ואדשמעתין איכא לשנויי כדמשני התם: "אפילו תימא ר' יוסי התם ודאי איכא רמאי, הכא אימור תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה" (בבא מציעא, ג, ע"א). הכי נמי בארבא, כיוון דאיכא רמאי לא יחלוקו אלא הווי דינא כל דאלים גבר.

(תוספות, מסכת בבא בתרא, דף לד, ע"ב)

על פי ריב"א, הסבירו מדוע הדין ב"ארבא" שונה מן הדין ב"שניים או חזין בטלית".

(6 נקודות)

2. מודה במקצת; חשיד אממונא לא חשיד אשבועתא

א. "דאמר רבה: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה יי"שבע".

(1) הסבירו על פי רש"י ועל פי בעלי התוספות מדוע היה מקום לטעון שמודה במקצת פטור משבועה.

(2) הסבירו את תשובת הגמרא לפי בעלי התוספות.

(6 נקודות)

ב. רבי יוחנן נימק את דין המשנה מדוע שני האוחזים בטלית חייבים שבועה, אך אביי לא קיבל את נימוקו, והסביר נימוק אחר לכך.

עיינו בדברי רמב"ן, וענו על השאלות שאחריהם.

ויש לפרש דאביי לא פליג אהא דאמרינן דמאן דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא, אלא אדר' יוחנן פליג דאמר שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו, ואתא אביי ואמר ח"ו שאין חוששין לכך שאין אדם תוקף בטליתו של חברו חנינם. אלא היינו טעמא דמתניתין מפני שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו משום ספק מלווה ישנה ואומר שלי היא, כלומר חוששין שמא משום מלווה ישנה תפיס ביה... דלא עביד איניש שיתקוף בטליתו של חברו בחנינם. ואף על פי כן משום ספק מלווה תפסי, משום דטעו בחושבנייהו ובשיקול דעתם שאין אדם רואה חובה לעצמו ופעמים שאין חברו חייב לו כלום והוא סבור שהוא חייב לו... אבל אוודאי ממונא לא חשידי כלל דהא עבר משום בל תגזול לדעת. הילכך משנתנו אין חוששים שמא יתקוף כל אחד בטליתו של חברו בחנינם, ומיהו אפילו מאן דחשיד אוודאי ממונא לא חשיד אשבועתא.

(רמב"ן, בבא מציעא, דף ו, ע"א)

(1) על פי רמב"ן, מדוע לא קיבל אביי את הנימוק של רבי יוחנן?

(2) על פי רמב"ן, הסבירו מדוע לדעת אביי יש מקום לחשוש שאדם תופס בטלית חברו בשל ספק מלווה ישנה.

(6 נקודות)

3. אלו מציאות שלו; ייאוש שלא מדעת

א. (1) "חצי קב בשתי אמות".

הסבירו על פי הגמרא את שני הצדדים של הספק בדין במקרה זה.

(2) בעלי התוספות שואלים: "תימה הלא קב בארבע אמות הווי נמי חצי קב בשתי אמות, ומאי קמבעיא ליה".

הסבירו בלשונכם תשובה אחת של בעלי התוספות.

(5 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרב יחזקאל פיינהנדר שלפניך, וענו על השאלות שאחריהם.

אם הגביה אבדה קודם ייאוש בעלים, ואפילו רק בספק אם יתיאשו, ינהג כך: אם המציאה יקרת ערך יניחנה עד שיבוא אליהו, ואם אינה יקרה ונראה שכבר התיאשו הבעלים, מותר לו להשתמש עימה, ויזהר לרשום בפנקסו שם האבדה ומקום מציאתה, וכשיבואו הבעלים ויזכירו שהאבדה שלהם, יחזיר.

שמעתי הדברים מהרב יוסף שלום אלישיב, ונבאר הדברים.

נחלקו הפוסקים איך ינהג בייאוש שלא מדעת. לדעת הבית יוסף (חושן משפט, סימן רס) הגם שאסור ליטלו, מכל מקום אם עבר ונטל הרי אלו שלו, כי אי אפשר לדעת מי הבעלים... דעת הש"ך (חושן משפט, סימן רס, ס"ק כו) שכל עוד שלא נודע מי הבעלים מותר לו להשתמש באבדה, אלא שאם הבעלים יבואו צריך להחזירה להם, כשיזכירו שהחפץ שלהם... אך דעת הטור (חושן משפט, סימן רס), וברמ"א (שם, סימן רס, י) שבכל אבדה שיש שאלה של ייאוש שלא מדעת, יהיה מונח עד שיבוא אליהו. וכנראה דעת הרב יוסף שלום אלישיב לעשות פשרה בין הש"ך ובין הרמ"א.

(הרב יחזקאל פיינהנדר, השבת אבידה כהלכה, עמ' סד-סז)

(1) הסבירו על פי הבית יוסף, על פי הש"ך ועל פי הטור והרמ"א מהו הדין באבדה שנטלה במצב של ייאוש שלא מדעת.

(2) על פי הרב יוסף שלום אלישיב, הסבירו מה מוצא אבדה צריך לעשות במצב של ייאוש שלא מדעת, ומדוע דבריו הם פשרה בין הש"ך ובין הטור והרמ"א.

(7 נקודות)

4. כלים חדשים ששבעתן העין; רוב כנענים או רוב ישראל

א. "תניא מודה רבי שמעון בן אלעזר בכלים חדשים ששבעתן העין שחייב להכריז".

בעלי התוספות כתבו שעל פי חכמים, אפילו לא שבעתן העין – חייב להכריז.

(1) הסבירו את הדיוק של בעלי התוספות מלשון הברייתא שממנו למדו על שיטת חכמים.

(2) בהמשך דבריהם של בעלי התוספות, הם מוכיחים ממשנתנו את דבריהם בנוגע לשיטת חכמים.

הסבירו את ההוכחה.

(6 נקודות)

ב. "איבעיא להו: כי קאמר רבי שמעון בן אלעזר ברוב כנענים..."

(1) העתיקו מן הברייתא את המקרה שבנוגע אליו שאלה הגמרא "איבעיא להו".

(2) בעקבות דברי הגמרא "כי קאמר רבי שמעון בן אלעזר ברוב כנענים", הקשו בעלי התוספות על נימוקו של

רבי שמעון בן אלעזר בברייתא. הסבירו את קושיית בעלי התוספות, ואת התשובה לקושיה זו.

(6 נקודות)

5. מצא פירות בכלי ומעות בכיס; מצא מטבעות של מלכים

א. "ורמינהו: מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן - חייב להכריז. בא בעל סימן ונטל את שלו - זכה

הלה בדבר שאין בו סימן".

הסבירו את קושיית הגמרא. בתשובתכם כתבו את הדיוק בדברי המשנה שעליו הגמרא מקשה.

(3 נקודות)

ב. "אמר רב זביד: לא קשיא, הא - בכובא וכיתנא, הא - בצנא ופירי".

(1) על פי רש"י, הסבירו את תשובת הגמרא לקושיה.

(2) על פי הפירוש שהציעו בעלי התוספות, הסבירו את תשובת הגמרא לקושיה.

בתשובתכם כתבו מדוע בעלי התוספות לא קיבלו את פירוש רש"י.

(6 נקודות)

ג. "אמר רבי חנינא: לא שנו אלא של שלושה מלכים..."

על פי מסקנת הגמרא, הסבירו בלשונכם את הדין ואת טעמו לפי רבי חנינא באחד מן המקרים האלה:

– מצא שלושה מטבעות של מלך אחד כעין שלושה מלכים;

– מצא שלושה מטבעות של מלך אחד (שווים ברוחבם) זה על גבי זה.

(3 נקודות)

6. א. מציאה ברשות של אחר

(1) "מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ - שלו".

מדוע הדין הוא "שלו", הרי החפץ הונח בכותל ולא אבד?

ענו על פי רש"י אן על פי בעלי התוספות.

(2) לדברי בעלי התוספות, "אין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם".

הסבירו את שתי ההוכחות של בעלי התוספות לדבריהם מהמשך הפרק.

(8 נקודות)

ב. בעלת בית הגישה בקבוק משקה לאורחת שלה, והאורחת מצאה תווית פרס בבקבוק. הרב רצון ערוסי פסק שתווית

הפרס שייכת לבעלת הבית. לכאורה פסיקה זו של הרב ערוסי אינה מתיישבת עם הפסיקה של בעלי התוספות.

עיינו בדברי הרב ערוסי שלהלן, וענו על השאלה שאחריהם.

אף אם נניח שהבקבוק עם התווית הופקר, עדיין יש מקום לומר שהמארכת, כבעלת החצר, זכתה בו בקניין

חצר. בעלי התוספות (בבא מציעא, כו, ע"א, ד"ה דשתין) שאלו מדוע בעל הגל או בעל הכותל לא זכו במטמון

מדין חצר? והשיבו: "דאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם". אם כן, דווקא במטמון ישן שהוא

מוטמן עמוק בגל או בכותל ישן, שאין הרבה סיכויים שבעל הגל או בעל הכותל יגלו אותו, אז החצר אינה זוכה

לבעל החצר. אבל בדבר שיש סיכוי שיתגלה במהרה, החצר זוכה לבעליה. במקרה דנן, מפאת הפרסום של

המבצע בעניין תווי הפרס, רבים מבני הבית מודעים ובולשים אחרי כל תווית. לכן אין התווית דומה למטמון

הישן, שאף אחד אינו יודע על קיומו, ונמצא שחצרה של המארכת זכתה בתווית עבורה...

התוספות התכוונו לומר שבעל החצר לא יזכה על ידי חצרו, בדבר שהוא הפקר אם לא ימצאנו. ולא התכוונו

לומר שאדם שקנה מטלטלין במשיכה, ולא ידע שיש בהם אוצר שהמוכר התכוון למוכרו לו, שהקונה לא זכה

בו משום שהוא עלול שלא למוצאו. ודאי הוא שהמושך מטלטלין זכה בהם עם כל האוצר שיש בהם ושהמוכר

התכוון למוכרו לקונה עם האוצר שבו. אם הקונה לא ידע ולא הבחין באוצר, והוא עלול לזרוקו, חובת כל אדם

למנוע ממנו הפסד ממוון, על ידי שייצדע אותו.

(הרב רצון ערוסי, תחומין כג)

על פי הרב ערוסי, אין לתלמוד מן הפסיקה של בעלי התוספות על המקרה הנדון.

כתבו שני נימוקים של הרב ערוסי לטענתו. (4 נקודות)

7. הלוקח פירות מחברו; סימנים

א. "הלוקח פירות מחברו... ומצא בהן מעות...".

"אמר ריש לקיש משום רבי ינאי לא שנו אלא בלוקח מן התגר".

(1) על פי רש"י, הסבירו בלשונכם את המקרה המסומן בקו, את הדין במקרה זה ואת טעם הדין.

(2) הסבירו את הקושיה של בעלי התוספות על רש"י, והסבירו תשובה אחת על קושיה זו.

(9 נקודות)

ב. בנוגע למצוות השבת אבדה נזכרו בתורה ארבעה פרטים. שלושה מהם הם: שור, חמור, שמלה.

על פי המימרה השנייה של רבא בסוגיה, הסבירו מה לומדים מכל אחד משלושת הפרטים האלה.

(3 נקודות)

8. הכרזה על אבדה

- א. "ועד מתי חייב להכריז? עד כדי שידעו בו שכניו".
בגמרא מובאות שתי הצעות כדי להסביר על אילו שכנים מדובר במשנה.
(1) מהי ההצעה שנדחתה, ומדוע היא נדחתה?
(2) מהי ההצעה שהתקבלה, ומהו ההיגיון שבה?
(5 נקודות)
- ב. "אמר רבינא: שמע מינה כי מכריז – גלימא מכריז".
הסבירו את ההוכחה שרבינא מביא מדברי המשנה לכך ש"גלימא מכריז". (3 נקודות)
- ג. על פי הברייתא שבגמרא, בדיני ההכרזה על אבדה היו שלושה שלבים.
כתבו מה היה הדין בכל אחד משלושת השלבים, והסבירו מה גרם לשינוי בכל שלב. (4 נקודות)

9. אונאת דברים

- א. "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן נוח לו לאדם שיבוא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חברו ברבים".
דברים אלה נאמרו בנוגע למעשה דוד ובת שבע.
מדוע הוגדרה בת שבע "ספק אשת איש", ומה ענה דוד לאנשים שהלבינו את פניו? (3 נקודות)
- ב. אימא שלום הקפידה שבעלה, רבי אליעזר, לא ייפול על פניו בתפילה. מה גרם לכך שפעם אחת הוא נפל על פניו בזמן התפילה? כתבו את שתי האפשרויות שהתלמוד מציע. (3 נקודות)
- ג. עיינו בדברי הרב יחיאל מיכל אפשטיין שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.
מותר לחנווני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילם שיקנו ממנו, ואין שארי חנוונים יכולים למחות בו. ומי ימחה בידו לעשות כן? דרשות ביד כל אחד לעשות איזה השתדלות לפדיון, כמו שמבקש מאנשים שייקחו ממנו... וכן יכול למכור בזול ואין בני השוק יכולים לעכב עליו. אומנם נראה לי דזהו רק בתבואה מפני שעל ידי זה שימכור בזול גם האחרים ימכרו בזול, ומתוך זה ימכרו בעלי האוצרות בזול. אבל לזלזל במכירת סחורה איסור גמור הוא, ומתוך כך מקולקל דרך המסחר ומאבדין מעות אחרים.
(הרב יחיאל מיכל אפשטיין, ערך השולחן, חושן משפט, סימן רכח, סעיף יד)
- (1) על פי הרב אפשטיין, מה הוא העיקרון המנחה בנוגע להורדת מחיר של סחורה?
(2) הרב אפשטיין כתב עוד: "וגם לעשות איזה הערמה שיפדה יותר, משמע קצת מגמרא שאסור, ואינו מותר לעשות רק דבר שגם האחר יכול לעשות כן". (שם)
- הסבירו את דבריו של הרב אפשטיין, הסבירו כיצד הוא לומד ש"משמע קצת מגמרא", וכתבו כיצד אפשר לבסס את דבריו על דברי הגמרא.
(6 נקודות)

10. יסודות תורה שבעל פה

- א. (1) מהו ההבדל בין המבנה של המשנה לבין המבנה של מדרשי ההלכה?
(2) ציינו שם של מדרש הלכה אחד.
(4 נקודות)
- ב. (1) מתי הייתה תקופת הסבוראים, ומדוע הם נקראו כך?
(2) ציינו שם של אחד מן החיבורים שחוברו בתקופת הגאונים.
(4 נקודות)
- ג. (1) על פי רמב"ן, מדוע יש לקיים את דברי החכמים אפילו כשהם טועים?
(2) על פי רמב"ן, מדוע נתן ה' לחכמים סמכות בלעדית לפסוק הלכה לפי פרשנותם לתורה, ולא אפשר לכול אדם מישראל לקיים את מצוות התורה לפי הבנתו?
(4 נקודות)

פרק שני – קטע שלא נלמד (16 נקודות)

לפניכם משנה ממסכת בבא מציעא, דף קא, ע"ב, וסוגיית הגמרא בעניינה, שם, דף קב, ע"א.
 הגמרא עוסקת בדברי המשנה "הזבל של בעל הבית", והדיון הוא בנוגע לשאלה למי שייכים גללים ששורים ("תורי") הטילו בחצר הסמוכה לבית המושכר ("בחצר דאגיר ליה לשוכר" = בחצר שהושכרה לשוכר).
 למדו את המשנה ואת סוגיית הגמרא (היעזרו בפירוש רש"י), וענו על השאלות הנוגעות לסוגיית הגמרא, לפי ההוראה שבעמוד 10.

השואל את הפרה פרק שמיני בבא מציעא

מתני' המשכיר בית לחבירו המשכיר חייב בדלת בנגר ובמנעול ובכל דבר שמעשה אומן אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו הזבל של בעל הבית ואין לשוכר אלא מהיוצא מן התנור ומן הכירים בלבד:

מתני' ונגר. שזעלין זו את הדלת ומחזין אותו נקורת האיסקופה: הונל של בעל הבית. משכיר. ובגמרא^ט מפרש לה: היוצא מן התנור. אפר הוא נעשה זבל:

גמרא

וסורי דמשכיר. דכיון דלא אוגריה ליה מסתמא דתורי דמשכיר הוו זה: נהדר דמשכיר. ואי שלא השכיר את החצר: וסורי דאתו מעלמא. וסתם גללים אפקורי מפקריניה בעלים וקניא ליה חצרו ואפילו קדם השוכר והגביהן לא זכה בהן: ילא לו שם מציאה בעיר. שילא קול בעיר שגא לני שזור בתוך שדהו או מן הנהר הליף לחוכה דגיס:

הזבל של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד: במאי עסקינן אילמא בחצר דאגיר ליה לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעה"ב אלא בחצר דלא אגירא לשוכר ותורי דמשכיר פשיטא (ט) ילא צריכא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא קמו בה מסייע ליה לר' יוסי ברבי חנינא דא"ר יוסי ברבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו מיתביב אם אמר כל מציאות שיבאו לתוכו היום תקנה לי חצרי לא אמר כלום ואם איתא להא דא"ר יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמאי לא אמר כלום הכא במאי עסקינן בחצר שאינה משתמרת אי הכי אימא סיפא יצא לו שם מציאה בעיר דבריו קיימין ואי בחצר שאינה משתמרת כי יצא לו שם מציאה בעיר מאי הוי כיון דיצא לו שם מציאה בעיר מיבדל בדילי אינשי מינה והויא לה כחצר המשתמרת

ענו על ארבע מן השאלות 11–15 (לכל שאלה – 4 נקודות).

11. "הזבל של בעל הבית".

בתחילת הסוגיה נשאלת השאלה "במאי עסקינן", ומובאות שתי דרכים לפרש את המקרה שדין המשנה עוסק בו. בכל אחת מן הדרכים האלה יש קושי. הסבירו אחת מן הדרכים האלה, ואת הקושי שיש בה.

12. בשל הקשיים בשתי הדרכים הראשונות, פירשה הגמרא בדרך נוספת את המקרה שדין המשנה עוסק בו.

כתבו מהי דרך זו, והסבירו מדוע הזבל הוא של בעל הבית ולא של בעל השוורים.

13. "מסייע ליה לרבי יוסי ברבי חנינא... שלא מדעתו".

הסבירו את הסיוע לדברי רבי יוסי ברבי חנינא.

14. "מיתבי אם אמר כל מציאות... בחצר שאינה משתמרת".

הסבירו את הקושיה מברייתא זו על רבי יוסי ברבי חנינא, ואת התירוץ לקושיה זו.

15. "אי הכי אימא סיפא... כחצר המשתמרת".

הסבירו את קושיית הגמרא מן הסיפא של הברייתא, והסבירו על פי התירוץ שבגמרא מדוע החצר היא "כחצר המשתמרת".

בהצלחה!